

STATSMINISTERN

Anförande vid
Partistyrerelsens
sammanträde i
Sundsvall 75-02-01.

Med reservation för eventuella
ändringar.

ENERGIPOLITIK

Debatten om energifrågorna under de senaste åren har präglats av en bredd och en intensitet som har få motstycken i vårt samhällsliv. En rad statliga utredningar har lagt fram betänkanden på olika avsnitt. Remissvaren från organisationer och myndigheter på dessa betänkanden är utomordentligt ingående och omfattande. Det statliga energirådet har haft offentliga utfrågningar med deltagande av företrädare för vitt skilda meningsriktningar. Debatten i massmedia och i politiska församlingar har varit intensiv.

Det viktigaste nya inslaget har varit studieförbundens cirkelverksamhet om energipolitiken. 10.000-tals människor har samlats kväll efter kväll för att sätta sig in i och ge sin mening till känna i en samhällsfråga, som är synnerligen komplicerad men som har en genomgripande betydelse för vår framtida utveckling. Vi väntade oss mycket av denna verksamhet. Dessa förväntningar har långt överträffats, såväl när det gäller antalet deltagare i studie-

cirklar som när det gäller engagemanget och bredden i de synpunkter som förts fram. Låt mig få uttrycka min oreserverade beundran för det arbete som utrettats i rådslagsgrupperna.

Energien är ett medel för att uppnå den samhällsutveckling vi önskar. Energien är en resurs som skall göra det lättare att förverkliga våra sociala mål. För att behärska sin egen framtid måste människorna behärska den tekniska utvecklingen och inrikta den på sådant som kan skydda och förbättra samhällsmiljön och öka välfärden. Att värdera, styra och stimulera den tekniska utvecklingen från dessa utgångspunkter blir en ofrånkomlig uppgift för det demokratiska samhället. Energifrågan blir därmed inte en exklusiv angelägenhet för tekniker och experter. Den berör varje medborgare, hans eller hennes möjligheter att förverkliga sina önskningar om framtiden. Det är därför vi satsat så hårt på att föra ut energifrågan till en bred debatt till medborgarna i det svenska samhället. Gensvaret på denna verksamhet visar att vi i väsentlig utsträckning lyckats. Människor har gett besked att de vill vara med och påverka den utveckling som så nära berör dem.

Därför är det också principiellt viktigt att regering och riksdag har väntat med att fatta beslut om energipolitikens utformning intill dess hela denna aktivitet genomförts och redovisats.

I det Rådslag som Sten Andersson nyss presenterade för oss har deltagit 44.000 människor. 3.846 grupper har sänt in svar. Vi har kontinuerligt hållits informerade om de synpunkter som framförts. När regeringen för någon tid sedan samlades för att dra upp riktlinjerna för energipropositionen förelåg det slutliga resultatet. Låt mig redan nu säga att gruppernas synpunkter vägde utomordentligt tungt i våra överläggningar. Naturligtvis redovisas i rådslagen skiftande synpunkter och meningsbrytningar. Likväl kan man i svaren skönja klara handlingslinjer för energipolitiken, som har en bred förankring bland dem som trängt in i problemen och som också blivit vägledande för oss.

Regeringen kommer i mitten av mars att lägga fram sin energiproposition för riksdagen. Arbetet med denna proposition pågår för fullt och har ännu inte slutligt behandlats i regeringen. Vi har förstavelat förelägga det socialdemokratiska partiets högsta beslutande instans - partistyrelsen - riktlinjerna för vår energipolitik och därvid även komma in på en del av de konkreta beslut som vi anser vara nödvändiga att fatta. Om partistyrelsen godkänner riktlinjerna kommer propositionen att utarbetas och i vanlig ordning föreläggas riksdagen.

Låt mig inledningsvis säga några ord om hur vår energisituation ser ut och varför kraven på en

medveten hushållning vuxit sig allt starkare.

Så länge tillförseln av energi var en lokal angelägenhet fanns knappast något behov av en övergripande planering. Dragdjur, väderkvarnar och vattenhjul svarade för drivkraften. Skogen gav vedbränsle för uppvärmning och förädlad till träkol var den under flera sekel förutsättningen för en blomstrande bergshantering baserad på de mellansvenska malmerna.

Med industrialismen förändrades situationen. Då kom stenkolet. Vårt utlandsberoende begynte. Utbyggnaden av vattenkraften inleddes, bl.a. för att minska behovet av kolimport. Uttrycket "Sveriges vita kol" myntades. Under andra världskrigets avspärrningar forcerades utbyggnaden.

Efter kriget kom åter ett nytt skede. Oljan slog igenom. Från nästan ingenting steg den till 40 procent av hela energiförbrukningen 1950 för att nu ligga strax över 70 procent. Oljan kommer - direkt eller indirekt - till helt dominerande del från de politiskt oroliga områdena kring Mellersta Östern. Endast en ytterligare forcerad utbyggnad av vattenkraft kunde i någon mån bromsa oljans framstormning. Och för att minska på vårt oljeberoende började vi redan på 50-talet satsa på atomkraftens fredliga användning.

Ökningstakten i energiförbrukningen har varit hög. Under 1960-talet var den dryg 4,5 procent per år. 1939 förbrukade vi ca 130 TWH per år. Förbrukningen har nu gott och väl passerat 400 TWH. På ett kvartss sekel har förbrukningen mer än trefaldigats. Fördelningen mellan olika huvudsektorer har förblivit i stort sett stabil. Inom industrin används drygt 2/5-delar av energin, inom samfärdseln knappt 1/5-del samt för bostäder och övriga förbrukning ca 2/5-delar. Den billiga oljan - först förra vinterns prisstegringar bringade den i takt med efterkrigstidens prisuppgång för varor i allmänhet i västvärlden och i vårt land - stimulerade denna utveckling. Naturligtvis förekom också slöseri med denna - relativt sett - billiga tillgång.

Vi får emellertid inte glömma att tillgången på energi varit av en avgörande betydelse för den väldiga förändring som det svenska samhället genomgått. Man pekar i samhällskritiken ofta på de negativa konsekvenserna. Och det är i och för sig nyttigt.

Men de som har minnen av den stora arbetslöshetens tid vet att satsningen på den elektriska kraften gav förhoppningar om expansion och arbete och att dessa förhoppningar uppfylldes.

Det är säkert ingen tillfällighet att rådslagsgrupperna i glesbygden redovisar den mest expansiva

synen på energibehoven. De bär säkert med sig minnen av den förbättring av levnadsvillkoren som elektrifieringen på landsbygden betydde.

Vi har på 25 år byggt två miljoner bostäder med modern utrustning och effektiv uppvärmning, moderniserat många därutöver. Skaffat maskiner som underlättar det tunga hushållsarbetet, satsat på skolor, sjukhus och transportmedel.

Det innebär endast ett enkelt konstaterande av sanningen att hävda att för den levnadsnivå vi uppnått för vanliga löntagare, för pensionärer, sjuka och handikappade, för det vi gemensamt lyckats skapa för att möta människors anspråk, har energin varit en mäktig drivkraft.

Det finns särskild anledning att understryka detta när vi nu kommit i en förändrad situation. Den tiden är förbi då ökad tillgång på billig energi var en nästan sorglös självklarhet. Det är slut med vad som brukat kallas slit och släng och slöseri. Och det har säkert inte bara negativa konsekvenser.

Men det finns inga enkla lösningar när vi nu måste gå in för en stramare hushållning. Det kommer också att betyda påfrestningar och svårigheter.

Och det förutsätter att vi förmår samla krafterna;

att vi förmår åstadkomma en planmässig hushållning med energi under medborgarnas kontroll, som det heter i utkastet till partiprogram.

Först gjorde sig planeringsbehovet gällande på elförsörjningens område. Den långa utbyggnadstiden för kraftstationer, det enhetliga distributionsnätet över hela riket, kraven på leveranssäkerhet gjorde en långsiktig planering ofrånkomlig. Oljans allt större betydelse i energiförsörjningen och kriserna på den internationella oljemarknaden har gjort det nödvändigt att samhället tar ett ökat ansvar för denna sektor. Förbrukningen av energi har nu nått en sådan storlek att det blir alltmer motiverat med ett samlat grepp över hela problemområdet, som således även måste gälla förbrukningens nivå och inriktning.

Samtidigt måste energihushållning samordnas med annans samhällsplanering. Det gäller framför allt den långsiktiga planeringen för sysselsättning och industripolitik. Men det finns också ett nära samband med regionalpolitik och hushållning med mark och vatten och andra naturresurser. Det ter sig alltmer orimligt att överlämna energiförsörjningen åt marknadskrafterna. Det skulle medföra allvarliga risker för sysselsättning och välfärd. En väl genomtänkt och genomförd energihushållning blir av en stor betydelse för att fördjupa välfärden och för

att bevara och utveckla möjligheten till meningsfullt arbete åt alla.

Energiförsörjningen är viktig för att vi skall kunna bevara vårt nationella oberoende och för att vi skall kunna utveckla vårt eget land. Men samtidigt utgör vi en del av en internationell hushållning. Även på detta område är vi starkt beroende av den internationella utvecklingen. Utanför vårt land spelar de okontrollerade ekonomiska krafterna ett brutalare spel än hos oss med utomordentligt stora välståndsklyftor och direkt svält och nöd som följd. Kampen om råvarutillgångarna leder till risker för djupgående konflikter mellan nationer och mellan ekonomiska intressen. Den utgör ett hot mot fred och säkerhet. De fattiga länderna kan med stor slagkraft peka på den ojämna och orättfärdiga fördelningen i utnyttjandet av jordens råvarutillgångar när de framför kravet på en ny ekonomisk världsordning. Vi blir samtidigt alltmer medvetna om att det finns vissa yttre gränser för hur hårt vi kan exploatera naturresurserna och belasta miljön. Många råvaror, i detta sammanhang främst de fossila bränslena, är inte förnyelsebara. Utsläppen av koloxid genom förbränningen av kol, olja och gas kan på mycket lång sikt medföra en påverkan av klimatet med överskådliga konsekvenser för levnadsbetingelserna.

Vill vi ha en rättvisare hushållning i världen och ett värn av miljön måste vi börja här hemma.

Internationella hänsyn måste spela in när vi bestämmer vår förbrukningsnivå och energiproduktionens fördelning på energikällor. De förutsätter också att vi efter måttet av våra krafter deltar i en internationell samverkan. Jag återkommer avslutningsvis därtill. Låt mig redan nu säga att det är utomordentligt glädjande att rådslagsgrupperna i sin bedömning så starkt betonat det internationella perspektivet. Det betyder att de starkt understryker att vi också måste sätta in vår energiplanering i ett sammanhang av internationell solidaritet och samverkan.

Internationell samverkan måste i hög grad gälla vårt eget närområde. De nordiska länderna har gamla traditioner när det gäller samarbete på energiförsörjningens område framför allt beträffande elkraft. Här öppnar sig stora möjligheter att fördjupa detta samarbete med utgångspunkt från de omfattande fyndigheterna av olja och gas i de nordiska farvattnen och vidga det till ett industriellt samarbete på bred bas.

Varje planering måste arbeta med olika tidsperspektiv. Vi måste söka lösa de problem som möter oss här och nu, under de allra närmaste åren. Vi måste ha en beredskap inför t.ex. avbrott i oljeförsörjningen eller andra plötsliga händelser. Jag vill erinra om de störningar som blev följderna av Suezkrisen 1956, sjudagarskriget 1967 och oljekrisen förra vintern. Samtidigt

måste vi beakta sådana verkningar som kan påverka kommande generationers möjligheter att forma sitt samhälle eller som kan ha betydelse för klimatet och miljön på mycket lång sikt. Den framtidsstudie om energin som vi påbörjat kan här spela en roll genom att belysa vad sambanden mellan energisystem, samhällsutformning och vår internationella omvärld innebär i olika långsiktiga alternativ.

Det är en utomordentligt svår uppgift att forma denna planering. Det är en vanföreställning att tro att man löser problem bara genom att kräva planering eller att planeringen kan ge definitiva lösningar. Ty osäkerheterna är många och stora. Besluten på kort sikt måste därför också innefatta åtgärder för att skapa alternativ för den långsiktiga politiken.

Vår kunskap och våra möjligheter att bedöma utvecklingen av världens oljeförsörjning är begränsade. Priset på råolja, leveransavbrott och störningar är svåra att förutse, kärnkraftens möjligheter som energikälla, dess driftsegenskaper och säkerhets- och avfallsproblem, innefattar andra osäkerhetsmoment. Tekniska och ekonomiska förutsättningar för alternativa energikällor såsom solenergi, vindenergi och geotermisk energi är idag mycket ovissa. Det behövs ett verklighetsunderlag. Det blir en uppgift för forskning och utveckling, framför allt om alternativa energikällor att minska denna osäkerhet.

Jag har redan framhållit att det är det sociala innehållet, den av människorna själva valda framtiden som skall vara avgörande för samhällets utformning och därmed också för vår energiförsörjning. Men våra föreställningar om samhällets utseende kring början av nästa sekel, såsom produktionens volym och inriktning, utformning av vårt boende, människors levnadsmönster är i många stycken oklara. Vi bör ju heller inte föreskriva hur framtida generationer skall leva. För att inte dessa framtida generationer skall bli ett energisystems fångar måste energiplaneringen inriktas på att bevara en stor bredd av handlingsfrihet.

Häri ligger naturligtvis ett dilemma som man inte bör försöka gömma undan. Det är inte möjligt att bevara en mer eller mindre fullständig handlingsfrihet inför framtida tidpunkter för beslut. Då skulle vi förbli oförmögna att gripa oss an med de näraliggande problem som med nödvändighet måste bemästras. Då skulle handlingsfrihet bli liktydigt med handlingsförlamning. Vi måste fatta beslut som i någon utsträckning binder oss för framtiden. Men vi skall samtidigt försöka utforma dem så att de håller vägarna öppna för en valfrihet även i kommande beslutssituationer.

Energihushållningens uppgift kan mot denna bakgrund sammanfattas sålunda:

För det första: den bör bidra till att förverkliga de sociala målen arbete åt alla, en rättvis fördelning, en fördjupad välfärd och trygghet.

För det andra: den bör medverka till att värna vårt nationella oberoende.

För det tredje: den bör bli ett medel för en vidgad internationell samverkan i syfte att värna freden, skydda miljön och förverkliga en utjämning av levnadsvillkoren för människorna i olika delar av världen.

Mot denna bakgrund bör energipolitiken inriktas på att dämpa tillväxten i energikonsumtionen, säkra energiförsörjningen på kort och lång sikt samt skapa handlingsfrihet för framtida beslutssituationer.

Energiplaneringen bör inriktas på de närmaste 10-15 åren. Vi har valt året 1985 som riktpunkt för den medellånga planeringen. Det är viktigt att därvid också beakta de mera långsiktiga frågeställningarna. Planeringen bör utformas på sådant sätt att åtgärderna kontinuerligt kan anpassas till förbättrade kunskaper, förändrade värderingar, nya tendenser i utvecklingen. Konsekvenserna härav blir en rullande energiplanering med återkommande nya planerade beslutssituationer.

EN DÄMPAD ÖKNING AV KONSUMTIONEN

Den första hörnpelaren i en svensk energipolitik måste vara en medveten strävan att hålla tillbaka förbrukningen. Motiven för en återhållsam förbrukning är självklara: begränsningar i tillgången, kostnaderna, miljöförstörelsen, hänsynen till den internationella solidariteten, den större valfriheten i framtiden.

Men hur långt kan vi gå på återhållsamhetens väg utan att allvarligt äventyra väsentliga samhällsvärden?

I denna fråga föreligger ett synnerligen omfattande utredningsmaterial, både i vårt land och internationellt. Rådslagsgrupperna har ägnat den en ingående diskussion. De tror inte på en plötslig minskning eller ett omedelbart stopp för tillväxten i förbrukningen. Däremot finns det en klar majoritet som tror på en mera måttlig tillväxttakt än hittills. Och det finns starka sympatier för tanken att energiförbrukningen så småningom skall stabiliseras på en oförändrad nivå. Bland de motiv som anförs för att tillåta en viss fortsatt ökning av energiförbrukningen står sysselsättningen främst. Det är helt i överensstämmelse med arbetarrörelsens traditioner.

Vi har samma bedömning. Det är vår övertygelse att man kan sätta ambitionsnivån högt när det gäller energihushållning. De utredningar som genomförts visar att det finns väsentliga sparmöjligheter. Det gäller kanske främst på uppvärmningssidan, både i vad gäller bostäder som industrin. Vi tror också att människor är beredda till vissa uppoffringar för att nå detta mål. Vi får vara beredda på förändringar i levnadsvanor och konsumtionsmönster som alls icke behöver vara av ondo. Den ökade medkänslan för världens fattiga folk gör att många människor betraktar sådana förändringar som en naturlig internationell solidaritetshandling. Tendenser i samhällsutvecklingen såsom förskjutningar i riktning mot en ökad tjänstesektor kommer att underlätta dessa strävanden. Vi får vara beredda på att hålla tillbaka en del konsumtionsbehov, satsa mer på kollektivtrafik, mer på tjänster såsom sjukvård, åldringsvård, barntillsyn o.s.v.

Men det finns en gräns. Energipolitiken får inte förhindra fullföljandet av våra grundläggande sociala mål om arbete åt alla, trygghet, social utjämning, en god arbetsmiljö. Arbetarrörelsen måste alltid hävda sysselsättningen. Vi måste fullfölja en energipolitik som kan utgöra grundvalen för en fortsatt industriell utveckling i vårt land. Drastiska förändringar i energipolitiken som leder till betydande störningar i viktiga samhällsfunktioner leder endast till social oro och häftiga motreaktioner.

Den europeiska gemenskapen EG har rekommenderat sina medlemsländer att minska den årliga ökningstakten fram till 1985 från förut bedömda fyra till tre procent. Vi vill sätta upp en djärvare målsättning. Vi vill allvarligt pröva möjligheten att komma ner från de sista 15 årens ökningstakt om ca 4,5 procent per år till i genomsnitt 2 procent per år under perioden 1973-85. Vi vill också allvarligt pröva möjligheten av en utplaning av energitillväxten omkring 1990, d.v.s. en oförändrad nivå inom energisektorn.

Jag vill i det sammanhanget understryka ett grundläggande förhållande. Behovet av elektrisk kraft har hela tiden ökat snabbare än energin totalt, främst med hänsyn till dess betydelse för mekaniserings- och rationaliseringsprocesser i industrin och dess lätthanterlighet och renhet i hushållen. Prisutvecklingen på olja kan snarast väntas förstärka denna tendens. En ökning med 2 procent för den totala energiförbrukningen kan således betyda en mycket liten höjning för olja som bränsle och en relativt snabb ökning för elektrisk kraft.

Detta är en hög ambitionsnivå. Det kommer att kräva en mycket betydande anspänning av krafterna för att vi skall lyckas förverkliga den. Så långt vågar vi sträcka oss utan att äventyra sysselsättningen och andra viktiga välfärdsmål. Erfarenheterna får ge oss besked om denna riktpunkt för planeringen behöver ändras. Att förverkliga detta mål kommer att kräva

ett mycket medvetet och omfattande program för hushållning. Det kommer för de närmaste åren att innehålla följande huvudpunkter:

1. Den påbörjade lån- och bidragsgivningen inom bostadsbeståndet och för industrins byggnadsuppvärmning bör fortsätta.
2. Ökad lokal och regional planering och samordning av energiförsörjningen leder till effektivare användning. Förslag till lag om kommunal energiplanering förbereds.
3. Ändringar i byggnadsstadgan i syfte att styra nybyggnationen mot en begränsning av värmeförbrukningen genomförs.
4. Ny energikrävande industri prövas av samhället genom en utvidgning av 136a § Byggnadslagen.
5. Åtgärder förbereds för att stimulera till energisnålare processer i våra mest energikrävande industri-grenar - järn- och stålindustrin och skogsindustrin - vilka tillsammans svarar för drygt 60 procent av industrins energiförbrukning.
6. Energiskatten föreslås höjd.

7. Olika expertgrupper och myndigheter får i uppdrag att systematiskt gå igenom alla större energiförbrukande sektorer i samhället för att bearbeta olika förslag till ytterligare åtgärder för energihushållning.

8. I besparingsprogrammet ingår även att avsevärda resurser skall avsättas för forskning och utveckling, varvid forskning och utveckling med sikte på besparing och effektivare energianvändning bör stå i förgrunden. Den kraftigaste ökningen och de snabbaste vinsterna ligger på detta område.

Rune Johansson kommer att mer utförligt belysa dessa frågor.

Det har talats mycket om alternativa energikällor under det gångna årets energidebatt. Och det är ett viktigt område. Världen måste hushålla bättre med fossila bränslen och många känner tvekan inför en massiv kärnkraftssatsning. Vi måste söka efter nya energikällor. Jag tänker på vätetekraft - framtidens stora men ännu osäkra löfte. Jag tänker på sol- och vindenergi som ständigt förnyas och på geotermisk energi. Vi kommer att behöva dem i det långa loppet.

Det behövs rejäla insatser av forsknings- och utvecklingsarbete innan vi kan använda dem i större omfattning. En betydande del av vårt forsknings- och utvecklingsprogram avses användas för forskning på alternativa energikällor. I stor utsträckning bör det ske i internationell samverkan. Ty det är fråga om mycket stora utvecklingsinsatser, både i kapital och i kvalificerat teknologiskt kunnande och det kräver tid.

Det tog 30 år för kärnkraften att nå fram till ett kommersiellt genombrott, och då har den alltjämt en mycket blygsam marknadsandel i världen - mindre än en procent. Vi kan inte räkna med att utveckling av exempelvis solkraft, vindkraft och geotermisk kraft skall kunna hjälpa oss i någon nämnvärd omfattning före 1990; fusionskraften får vi - om den möjliggörs - sannolikt föra till nästa sekel. Att föreställa sig något annat vore att lura oss själva. Jag tycker det

är angeläget understryka detta för att man i debatten inte onödigtvis skall tala förbi varandra.

För att undvika att bli missförstådd vill jag tillägga att även lokala tillskott är värdefulla. Vi har anledning stimulera även utvecklingsarbete med sådan inriktning.

För att förverkliga våra sociala mål om arbete åt alla och fördjupad välfärd samtidigt som vi eftersträvar en stramare energihushållning är det väsentligt att ge ett stöd åt tvärvetenskapliga initiativ som söker förena samhällsforskning och social forskning med ekonomiskt och teknologiskt utvecklingsarbete.

EN AKTIV OLJEPOLITIK

Den andra hörnpelaren i en svensk energipolitik är en aktiv oljepolitik.

I det stora flertalet länder söker man efter vägar att minska det ensidiga beroendet av oljan som energikälla. Så måste även Sverige göra. Skälen härtill är överväldigande.

Beroendet av oljan kan i en tid av internationell oro och internationella kriser innebära ett hot mot vårt nationella oberoende och vår neutralitetspolitik.

Förbränningen av olja medför miljöförstörelse och hälsorisker genom produktionen av svaveldioxid och tungmetaller. På längre sikt kan också den vid förbränningen bildade koldioxiden medföra förändringar i klimatet som kan bli ett allvarligt hot mot våra livsbetingelser.

De rika länderna förbrukar i snabb takt en naturtillgång som icke kan förnyas. Internationella fördelningskäl talar för att denna tillgång i större

utsträckning kommer de fattiga länderna till godo och att den används för viktiga industriella ändamål i stället för att brännas upp.

Kostnaderna för oljeimporten innebär en stor belastning för betalningsbalansen. Jag vill erinra om att fjolårets prisökningar innebar att vår oljeräkning steg med 8 miljarder kr på ett år och förbytte ett betydande överskott i betalningsbalansen till ett avsevärt underskott.

Det står likväl klart att oljan under resten av detta sekel kommer att förbli vår volymmässigt viktigaste energiråvara, detta oavsett vilken ställning vi tar till en kärnkraftutbyggnad. Det vi kan inrikta oss på är att gradvis minska dess betydelse och att förbättra vår försörjningstrygghet.

Vår strävan till denna större försörjningstrygghet och nationellt oberoende måste följa tre huvudlinjer.

Den första har jag redan berört. Den gäller energisparande och en satsning på inhemska energikällor som på sikt måhända kan ersätta en del av oljan.

Den andra linjen är att minska riskerna för ett ensidigt oljeberoende genom att öka import av andra fossila bränslen - kol och naturgas.

Vi räknar med att den nedåtgående kurvan för kolimporten skall vändas och att importen skall mer än fördubblas fram till 1985. Detta sammanhänger främst med stålindustrin och särskilt Stålverk 80:s utbyggnad och den svenska koksproduktionen i Luleå. Men även i övrigt bör vi räkna med en viss uppgång. Man bör dock vara försiktig med hänsyn till de stora miljöproblem som är förenade med kolförbränning.

Naturgas skulle ersätta i första hand tjocka eldningsolja och på längre sikt även lätta. Naturgasen är så gott som svavelfri och bl a därför gynnsam ur miljösynpunkt.

Våra förhandlingar för import av naturgas har hittills inte gett positiva resultat. Man kan sannolikt inte räkna med någon betydande import av naturgas före 1985.

Våra möjligheter att ersätta olja med andra fossila bränslen är alltså tills vidare begränsade till en viss uppgång av kolanvändningen.

Den tredje linjen är att genom olika åtgärder öka försörjningssäkerheten för oljan själv och åstadkomma ett starkare nationellt grepp om vår oljeförsörjning.

En integrerad oljepolitik under samhällelig ledning bör omfatta:

- * Ökad oljelagring
- * Ökad letning efter olja och gas inom egna och inom internationellt intressanta områden
- * Delägarskap i redan kända olje- och gasfält
- * Utvecklande av de bilaterala avtalen med oljeexporterande länder
- * Bildande av statliga oljebolag för handel med råolja och petroleumprodukter
- * Statligt deltagande i raffinaderinäringen i vårt land.

Jag anser att det ansvar samhället måste ta för energiförsörjningen gör det angeläget att staten med kraft går in på dessa områden. Detta - en integrerad oljehantering med samhälleligt engagemang - det är som sagt den andra hörnpelaren i en aktiv svensk energipolitik.

Rune Johansson kommer närmare att belysa hela detta avsnitt.

EN TRYGGAD KRAFTFÖRSÖRJNING

Den tredje hörnpelaren i energipolitiken är att tillgodose vårt behov av elkraft. Som jag redan framhållit kommer även inom ramen för en mycket begränsad ökning av totalenergin behovet av elektrisk kraft att stiga förhållandevis snabbare. Vi har med nuvarande teknik tre vägar att tillgodose elkraftbehovet: utbyggnad av vattenkraft, utbyggnad av olje- eller kolbaserad kraft och utbyggnad av kärnkraft. Den forcerade vattenkraftutbyggnaden under 1950- och 60-talen hade som sagt en stor betydelse för vårt samhälles utveckling till en modern industri- och välfärdsstat. Däremot kunde den endast marginellt dämpa oljeimportstegringen.

Vi har idag ca 61 TWh vattenkraft utbyggda eller under utbyggnad. Man brukar uppskatta den totalt ekonomiskt utbyggbara vattenkraften till 95 TWh. Inom de återstående 34 TWh finns utbyggnader som skulle skada värden som ur naturvårdssynpunkt enhälligt betraktats som omistliga. Redan däri ligger en begränsning. Inom de 34 TWh räknas också de stora norrlandsälvar vilka enligt riksdagens uttalande icke bör utbyggas. Även detta utgör en begränsning. Opinionen bland rådslagsgrupperna för en utbyggnad av vattenkraften är övervägande positiv.

Men frågan om utbyggnad av sådan vattenkraft, där de motstående intressena är starka, bör med hänsyn till att utredningsarbetet är långtifrån slutfört anstå till en senare tidpunkt. Jag kommer senare att motivera varför 1978 kan vara en lämplig tidpunkt för prövning av sådana mer kontroversiella frågor. Vi räknar därför med att fram till 1985 vattenkrafttillskottet kan bli ca 5 TWh upp till totalt ca 66 TWh, främst genom kompletteringar i redan utbyggda älvar och utbyggande av en del smärre vattendrag.

Med den förutsedda ökningen i efterfrågan aktualiseras därför under de närmaste åren en ytterligare utbyggnad av fossil elkraft och kärnkraft.

Vi har idag en samlad effekt om ca 5000 megawatt oljebaserad elkraft - kondens och mottryck. Ytterligare utbyggnad av oljeeldad kondenskraft är ett alternativ som endast kan komma ifråga om alla andra utbyggnadsvägar är stängda och behovet icke kan reduceras tillräckligt. Det beror på de höga kostnaderna för kondenskraft, de svåra konsekvenser som skulle följa av ett avbrott i oljeleveranserna för hela vårt kraftsystem och miljöverkniningarna.

Kolbaserad kondens har i princip samma svagheter som oljebaserad. Mottryckskraft baserad på olja

ställer sig gynnsammare än kondenskraft. Den har också den stora fördelen att utnyttja energimängden i oljan ungefär dubbelt så bra som kondenskraften genom att varmvattnet nyttiggöres för husuppvärmning. Man har räknat med att under närmaste 10-årsperiod bygga ut 1000-1500 megawatt. Det skulle kunna ge 4 à 6 TWh.

I oljekrisens spår sökte alla industriländer efter vägar till en aktiv energipolitik genom en rad åtgärder som innefattade såväl tillgångssidan som användningssidan för energi. I länder med en utvecklad teknologi på området har man genomgående satsat på ett starkt forcerat utbyggnadsprogram för kärnkraft. Enligt en OECD-studie i energifrågan som offentliggjorts i januari i år skulle OECD-ländernas kärnkraftutbyggnad mer än tiodubblas från 1975 till 1990 eller från 80 000 megawatt till närmare en miljon megawatt. Detta utgör en s k grundplan. Man undersöker också förutsättningarna för en forcerad utbyggnad upp till 1,3 miljoner megawatt år 1990, men för denna forcering räknar man med att tillgång på kapital och på kvalificerad teknisk personal kommer att utgöra flaskhalsar. I Sovjetunionen pågår sedan länge också en omfattande utbyggnad av kärnkraft.

Det kunde i och för sig te sig naturligt att Sverige liksom många andra länder nu långsiktigt satsade på en forcerad utbyggnad av kärnenergien. Vi har - till skillnad från de nyss nämnda länderna - i vart fall än så länge inga egna tillgångar på fossila bränslen. Vi har svårigheter att skapa en naturgasmarknad inom landet. Vi har inga stora reserver av vattenkraft, som för längre tid skulle kunna tillgodose en ökad efterfrågan på elektrisk kraft. Däremot har vi en även efter internationella mått betydande urantillgång. Vi har en på eget utvecklingsarbete baserad kärnkraftsteknik. Och vi har genom vår väl utvecklade metall- och verkstadsindustri goda förutsättningar att på längre sikt skapa en nationell självförsörjning för en avancerad kärnkraftsproduktion. Det skulle i och för sig väsentligt kunna leda till minskningar av vårt oljeberoende.

Det finns emellertid en rad skäl som manar till försiktighet och som talar mot att binda sig för en långsiktig politik när det gäller utbyggnaden av kärnkraft.

Hit hör, för det första, de risker och osäkerheter som är förbundna med kärnkraft. Kärnkraftens riskbild kan koncentreras till två punkter. Den ena gäller kärnkraftreaktorernas säkerhet och den andra behandlingen av utbränt bränsle, inklusive aktivt avfall.

Mycket grundliga undersökningar har gjorts, både utomlands och i Sverige, rörande kärnreaktorernas säkerhetsproblem. De synes peka på att riskerna för reaktorhaverier med farliga konsekvenser för omgivningen är små och att även om ett sådant haveri skulle inträffa, sannolikheten för större skador på människor och djur utanför reaktorn är utomordentligt små. Även om detta är den förhärskande åsikten bland experter inom detta område, finns dock även sådana som ställer sig tveksamma till utredningsresultat av detta slag. Erfarenheterna från kärnkraftstationer i drift är också hittills relativt begränsade. De framlagda beräkningarna är trots allt teoretiska kalkyler, som kan behöva klarläggas genom erfarenheter av praktisk drift. Under tiden fram till 1970-talets utgång kommer antalet körda reaktorer runt om i världen att mångdubblas och ett viktigt material att komma fram för prövning av de framlagda kalkylernas verklighetsförankring.

Upparbetning av utbränt bränsle för uranåtervinning m m och behandling och förvaring av sådant aktivt

avfall som ej kan återföras i reaktorns förbränningsprocess är delar av kärnenergens bränslecykel, som icke genomarbetats på samma grundliga sätt som byggande av reaktorer och framställningen av bränsleelement.

I fråga om uppbyggnadsanläggningar anses de teoretiska problemen och konstruktionsproblemen nu vara lösta och ett antal anläggningar är under uppförande.

Det överväldigande antalet av dem som sysslat med avfallsfrågorna, anser att de går att lösa. Så även den svenska s k AKA-utredningen. Någon slutlig utvärdering av olika möjliga metoder har emellertid ännu icke gjorts och ingen metod har hittills tillämpats i full skala.

Emellertid har de senaste årens debatt i dessa frågor lett till omfattande satsningar för att lösa problemen. Det har således varit en nyttig och nödvändig debatt.

Vi kan också konstatera att man har hunnit längre på vägen att lösa kärnenergens avfallsfrågor än exempelvis andra farliga biverkningar av den industriella aktiviteten som koldioxid och tungmetallproduktion från förbränning av olja och med kvicksilverutsläpp m m.

Trots detta så inbjuder den bild jag här tecknat till försiktighet i fråga om omfattande, långsiktiga kärnkraftsatsningar. Det innebär dock inte något hinder för ett kärnkraftsprogram i begränsad skala, som nu är aktuellt för Sveriges del.

Man har, för det andra, anfört att kärnkraftens lönsamhet kan vara begränsad. Man har därvid pekat på de stigande kapitalkostnaderna och de driftstörningar som inträffat. Det bör emellertid framhållas att kapitalkostnaderna stigit proportionellt i samma omfattning för andra stationer som producerar elektrisk kraft och att avbrott i driften i ganska stor omfattning finns med i kalkylerna för de första två driftåren. Avståndet mellan kostnaderna för kärnkraft och vattenkraft å den ena sidan och kraftproduktion som baseras på fossila bränslen är betydande. Läget skulle förändras vid en mycket påtaglig sänkning av oljepriset.

Ett tredje och mycket viktigt skäl till en avvaktande hållning är hänsynen till den uppfattning i dessa frågor, som i hög grad kommit till uttryck i rådslaget. Ännu för några år sedan dominerade en tveklöst positiv inställning till kärnkraftens användning för fredliga ändamål. Den intensiva debatten om kärnkraftens risker och säkerhetsproblem har förändrat denna inställning. En kritisk attityd till

kärnkraften kommer nu till uttryck, alltifrån dem som helt tar avstånd från användandet av kärnkraft till dem som redovisar en inställning präglad av tveksamhet och osäkerhet.

Jag tror det är korrekt att säga att den första kraftiga motreaktionen mot den tidigare optimismen allt eftersom man satt sig in i problemen ersatts av en nyanserad inställning, där dock tveksamheten och försiktigheten finns med som ett genomgående drag. Rådslagsgruppernas inställning kan sammanfattas på följande sätt. En stor majoritet accepterar det av riksdagen antagna kärnkraftprogrammet, men man tillråder försiktighet och en avvaktande hållning inför en framtida satsning. Vi bör följa detta råd.

Slutsatsen blir därmed att Sverige bör föra en betydligt försiktigare politik när det gäller den fortsatta utbyggnaden av kärnkraft än det stora flertalet andra länder. Vi bör undvika långsiktiga bindningar och eftersträva en reell handlingsfrihet så att vi i en senare beslutssituation, då kunskapsunderlaget är säkrare, kan välja mellan alternativa framgångslinjer för att lösa vårt energihushållningsproblem.

En bevarad handlingsfrihet ställer bestämda krav på energipolitiken. Å ena sidan måste vi med hän-

syn till de långa byggnadstiderna på 7-8 år för större elkraftstationer ange de beslut som är nödvändiga för att trygga försörjningen . Å andra sidan måste vi ange vilka långsiktigt bindande beslut som vi avstår från att fatta i dagens läge. Relativt hårda bindningar för framtiden skulle följa av beslut om uppförande av nya oljeeldade kondenskraftstationer eller kärnkraftstationer på nya platser, liksom av beslut om utbyggnad av någon av de ännu orörda betydelsefulla älvarna. Dessa frågor kommer därför icke nu att aktualiseras.

Vi avser heller inte nu att framlägga förslag om uppförande av uppberedningsanläggningar, anrikningsanläggningar eller anordningar för förvaring av radioaktivt avfall. Det skulle i hög grad innebära en långsiktig bindning för att i stor omfattning satsa på kärnkraften som dominerande kraftkälla.

Å andra sidan medför kravet på handlingsfrihet att forskning och utveckling liksom planering på dessa områden får fortgå. Likaså måste vi bevara och utveckla den teknologi som finns i Sverige på kärnkraftens område. Om vi underlät detta och raserade vår reaktorindustri skulle vi i realiteten frånhända oss handlingsfriheten vid ett senare beslutstillfälle.

Frågan uppstår då hur vi inom denna ram skall kunna trygga vår elenergiförsörjning fram till 1985. Av statsmakterna godkända utbyggnader täcker efterfrågan till i början av 1980-talet. Dessa utbyggnadsprogram godtogs i stor enighet i riksdagen. Under den debatt som ägt rum sista året har en omprövning av dessa tillstånd när det gäller de 11 kärnkraftsaggregaten vid 4 kärnkraftstationer ifrågasatts. Man har t o m menat att om man är tveksam inför en fortsatt utbyggnad bör man också riva de nuvarande.

De konsekvenser som ett driftstopp av våra kärnkraftstationer skulle medföra eller som successivt skulle uppträda om vi stoppade utbyggandet av påbörjade kärnkraftstationer skulle bli ytterst allvarliga för vår sysselsättning och vår samhällsutveckling. Det finns ingen med teknikens hjälp framställd energiform som är helt riskfri eller som inte har möjliga negativa konsekvenser. Det gäller både fossila bränslen och kärnkraften.

Mot den bakgrund som jag nu har redogjort för och till dess att eventuellt nya informationer framkommer som visar att kärnkraften medför oförsvarliga risker bör vi låta kraftproduktionen fortgå enligt hittills beviljade tillstånd.

Kvar står då frågan hur vi skall klara den ytterligare efterfrågan som uppstår fram till 1985, fram-

för allt när det gäller elektrisk kraft. Vi har i huvudsak endast tre källor att tillgå: fossilkraft, vattenkraft och kärnkraft. Vi behöver även vid stark nedpressning av hittillsvarande ökningstakt och utöver vad som tillkommer i form av oljebaserad mottryckskraft ungefär 15 TWh.

Vattenkraften kan utbyggas med ytterligare 5 TWh utan att någon allvarlig konflikt uppkommer med naturvårdsintressena. Går man därutöver uppkommer genast frågan om utbyggnad av någon av de stora orörda älvarna.

Val av oljebaserad kondenskraft innebär att en ny plats måste tas i anspråk för utbyggnaden. Oljeberoendet ökar. Två aggregat om vardera 1000 megawatt, vilket skulle kunna ge omkring 10 TWh, ökar oljebehovet med ca 3 miljoner ~~ton~~ eller i värde inemot 1 miljard kr. Elkraftsystemets känslighet för störningar medför särskilda betänkligheter att här öka oljeberoendet. Oljekondenskraft drar 50 till 100 procent högre kostnader än vattenkraft och kärnkraft.

Läget är i princip detsamma för kolbaserad kraft. Lyckas vi att överhuvud taget skapa tillräckliga importmöjligheter är störningsriskerna sannolikt mindre för kol än för olja. Däremot blir miljöproblemen större.

Ser man på kärnkraftsidan kan ett tillskott av elektrisk kraft erhållas genom en komplettering av befintliga kärnkraftstationer med ytterligare aggregat. För den angivna planeringsperioden behövs ingen ny kärnkraftstation utan det räcker med ytterligare två reaktorer. Det skulle ge ett tillskott av ca 10 TWh.

Det vore ett försiktigt påslag på nuvarande utbyggnadsprogram i överensstämmelse med den avvaktande linje som rådslagsgrupperna förordar.

Vår slutsats av detta resonemang blir att det återstående marginella men viktiga tillskott av elkraft som behövs under de närmaste tio åren bör tillgodoses genom komplettering av förslagsvis Forsmarks kärnkraftstation med två reaktorer.

Låt mig sammanfatta.

Den svenska energipolitiken måste medvetet syfta till att dämpa ökningstakten i förbrukningen. Vi inriktar oss på en 2-procentig ökning i genomsnitt för perioden 1973 - 85 i syfte att uppnå en oförändrad nivå omkring 1990. Ökningstakten för elektrisk kraft kommer dock att vara högre och för olja lägre än för totalförbrukningen.

Denna påtagliga minskning av tillväxten förutsätter ett aktivt program för hushållning som spänner över ett brett fält. Det förutsätter också ett kraftfullt program för forskning och utveckling för att spara energi och för att finna alternativa energikällor.

Med genomförandet av 2-procentsprogrammet behöver vi fram till 1985 ett tillskott på drygt 60 TWh utöver nuvarande förbrukningsnivå för fossila och inhemska bränslen och utöver beslutade program för vattenkraft och kärnkraft. Till en dryg fjärdedel kan detta tillgodoses genom en begränsad ökning av oljeimporten, erforderlig bl a för en utbyggnad av mottryckskraft. Till ca hälften skulle behovet tillgodoses genom en ökning av importen av kol och till ca en fjärdedel genom utbyggnad av vattenkraft och kärnkraft.

Genom en så inriktad energipolitik kan vi undvika långsiktiga bindningar och bevara handlingsfriheten inför framtida beslutssituationer.

Nästa beslutstillfälle skulle med denna uppläggning komma år 1978. Vid denna tidpunkt får vi ta ställning till hur man skall trygga energiförsörjningen för perioden 1985-90.

Vid denna tidpunkt bör vi i viktiga avseenden ha ett bättre kunskapsunderlag. Vi bör ha praktiska erfarenheter av möjligheterna att åstadkomma besparingar, genom betydligt längre driftserfarenheter en klarare uppfattning om kärnkraftens säkerhetsproblem och driftekonomi samt en bättre bild av utsikterna att i större skala satsa på alternativa energikällor. Utredningarna om vattenkraftens möjliga utbyggnad har slutförts. Debatten om energifrågan har förts vidare och samtidigt medfört ett bredare kunskapsunderlag och en fastare meningsbildning i den allmänna opinionen. Vid detta tillfälle torde vi ha en rad olika handlingslinjer att välja emellan om en ytterligare ökning av energiproduktionen visar sig nödvändig eller om en omfördelning mellan olika sektorer är önskvärd och möjlig att genomföra.

INTERNATIONELL SAMVERKAN

Låt mig till sist återvända till det internationella perspektivet. Internationell samverkan bör vara den fjärde hörnpelaren i svensk energipolitik.

Den internationella debatten under senare år har ju på ett dramatiskt sätt skapat en insikt om det ömsesidiga ökade beroendet mellan olika delar av det globala systemet. Också svensk energipolitik måste, trots att den bara utgör en delaspekt av ett litet lands ekonomi, sättas in i ett globalt långsiktigt sammanhang. Jag har flera gånger under mitt anförande återkommit till konsekvensen därav för vår egen planering.

Rådslagsgrupperna har klart gett sin mening tillkänna att vårt land aktivt bör delta i en internationell samverkan. Här öppnar sig nya möjligheter för svensk utrikespolitik. Låt mig kort ange några huvudpunkter.

Vi har ett intresse att medverka i lösningar av de kriser som hotar oljeförsörjningen och kan skapa djupgående internationella konflikter. Det är farligt att söka en konfrontation mellan rika och fattiga länder, mellan oljeproducenter och oljekonsumenter. Vi bör söka vägar till ökad förståelse

och konstruktiv samverkan. Vi ska i FN:s säkerhetsråd verka i denna riktning. Vi bör utveckla våra förbindelser med de oljeproducerande länderna och med utvecklingsländerna över huvud. Vårt medlemskap i IEA ger oss möjligheter att verka för dessa mål. Samtidigt som vi i ev nya oljekriser är med i OECD-ländernas automatiska oljefördelning.

Vi måste inom Valutafonden och andra internationella institutioner medverka till lösningar av de svår-
bemästrade finansiella och monetära problem som delvis är en följd av oljekrisen.

Vi bör medverka till en internationell solidaritets- och jämlikhetspolitik som leder till rättvisare fördelning av naturresurser och välstånd. En sådan utveckling förutsätter en maktförskjutning till de fattiga ländernas förmån. 1974 blev kanske något av en vändpunkt i denna riktning genom en lång rad överläggningar om globala problem i FN:s regi. Nu kommer trovärdigheten i deklARATIONERNA att prövas. Regeringen förbereder detta med stort allvar. Inför FN:s extra generalförsamling i höst har t ex regeringen tillsatt en särskild arbetsgrupp för att förbereda det svenska deltagandet.

Vi bör delta i en internationell satsning för forskning och utveckling av nya energikällor, besparingsåtgärder på energiområdet, för åtgärder mot de mycket

stora risker för miljöförstöring som följer av ökad energiförbrukning, särskilt sådan som gäller påverkan på klimatet.

Kärnkraften kommer att byggas ut i allt fler länder, alldeles oavsett vilken politik vi väljer att föra. Däri ligger, utöver de faror som följer av den militära plutoniumhanteringen, en allvarlig risk för en okontrollerad spridning av plutonium. Sverige har vid nedrustningskonferensen i Genève och i Förenta Nationernas generalförsamling tagit initiativet till internationella överläggningar om de risker som är förbundna härmed. Detta initiativ kommer att med kraft fullföljas med sikte på internationella överenskommelser om kontroll av speciellt kritiska moment i bränslecykeln. Sverige är tveklöst berett att biträda sådana överenskommelser.

Jag framhöll inledningsvis att jag är djupt imponerad av allvaret och engagemanget i den debatt i energifrågorna som pågått i vårt land och som kommit till uttryck i Rådslaget. Det har gällt ofantligt många praktiska, delvis komplicerade frågor. Det har gällt vilket framtida samhälle vi vill ha, hur vi skall finna vägar till en god framtid för människorna med förlitan till delvis andra metoder än tidigare. Den har utspelats mot bakgrund av en internationell diskussion som väglett av fruktan för djupgående kriser och hot mot mänsklighetens överlevnad.

Men det förhållandet, att problemen ter sig stora och framtidsperspektiven ovissa får inte förleda oss till handlingsförlamning. Vi måste gripa oss an med problemen, komma till beslut. Det är en väldig förmån att vi kunnat forma vår ståndpunkt under intryck av en bred, kunnig och engagerad debatt inom vår rörelse. Den har präglats av en stark känsla av ansvar. Och socialdemokratien har aldrig väjt undan för att ta ansvar.

Debatten kommer att fortsätta - om energifrågorna, om det framtida samhällets utformning, om den internationella solidaritetens krav. Och vi kommer att behålla insikten att energin endast är ett medel, men ett nödvändigt medel, för att nå de mål vi så hett eftertraktar: arbete åt alla, en bättre arbetsmiljö, en kortare arbetsdag, en god yttre miljö, ett samhälle präglat av omsorg och solidaritet.